

1. Vezetői összefoglaló

Az MTA Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) – mint országos jelentőségű nyomtatott, kéziratos, levéltári és egyéb információhordozókon található anyagot gondozó nemzeti közgyűjtemény – a tudományos ismeretek terjesztésének és a tudományos munka előmozdításának feladatát látja el. Feladatait és működését az MTAtv. 19. § (3) bekezdése, a kapcsolódó alapszabály, valamint saját – 2016-ban módosított – szervezeti és működési szabályzata szabályozza. A könyvtárszakmai feladatokat a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló, többször módosított 1997. évi CXL. törvény írja elő.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma 2016-ban véleményezte az MTA Könyvtár és Információs Központ 2015. évi éves jelentését. A minisztérium álláspontja szerint a könyvtár munkája magas színvonalú és teljesítménye maximális elismerést érdemel, azonban két megoldást igénylő problémára is felhívták a figyelmet: egyrészt az MTA Könyvtár és Információs Központjától mint az egyik legjelentősebb tudományos szakkönyvtártól elvárható külföldi szakkönyvek beszerzésére nincs elegendő forrás; másrészt véleményük szerint szükség lenne arra, hogy a 2017-től külön soron szereplő költségvetési támogatás álljon rendelkezésre az MTMT működtetésére.

Az MTA KIK 2016-ban – két országos közfeladata, az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) és a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) költségeit is ideszámítva – összesen 4 919,8 millió Ft bevétellel rendelkezett, amelyből az MTA fejezeti költségvetési támogatás 733,6 millió Ft-ot tett ki. Ez utóbbi 2015-höz képest 8,7%-os emelkedést jelent. A munkatársi átlaglétszám 110 fő volt, némileg (2%-kal) tehát emelkedett az előző évvel összevetve.

A könyvtár törzsgyűjteménye 2016-ban is vétel, ajándék, csere és kötelesspéldány állományba vételével gyarapodott: összesen 10 015 dokumentum került az állományba 101 089 668 Ft naplóértékben, ebből a Keleti Gyűjtemény gyarapodása 1 377 darab volt 21 269 263 Ft naplóértékben. A külföldi kurrens szakirodalomra költhető költségforrás 2015-höz képest is csökkent. Az év folyamán több nagy értékű adományt és hagyatékot ajándékoztak a könyvtárnak (Arnóth József, Korvin Gábor adományai, Friedrich Wilhelm Quandt irodalomtörténész és Elisabeth Friederike Rotten Goethe-kutató hagyatécai), összesen kb. 20 000 kötetet.

A folyóirat vásárlás – különösen az elektronikus tartalmak elérésével – széles spektrumot ölel fel, itt átfogó, minden tudományterületre kiterjedő adatbázisokkal rendelkezünk. 2016-ban 2 066 kötet folyóiratot vettünk állományba 57 059 814 Ft értékben, ebből 33%-át (673 egység, 35 429 559 Ft értékben) vétel útján szereztük be. Az előfizetett külföldi folyóiratok száma 422, az adatbázisokon keresztül azonban összesen mintegy 31 500 teljes szövegű elektronikus folyóirathoz férhetnek hozzá olvasóink. 2016-ban 68 ország 712 intézményével folytatunk kiadványcserét, 16 országban van tíznél több partnerünk.

2016-ban a könyvtár regisztrált használóinak száma 4495 fő volt, közülük a könyvtárat aktívan használók száma 2669 fő. Az év során 605 új beiratkozót regisztráltunk, 188 napi olvasójegyet és 84 db öt alkalomra szóló látogatójegyet állítottunk ki. A beiratkozási díjakból származó éves nettó bevétel 2 523 000 Ft volt.

Az év második felében elkészült a Törökbálint DEPO területén lévő könyvraktár bővítése az LGK szakmai irányításával és ellenőrzésével. A könyvraktár mellett lévő, egyelőre még nem hasznosított AKADIMPEX-raktár egyharmad részén tömörített raktárt, valamint kétemeletnyi fixpolcos raktárt alakítottak ki. A DEPO könyvraktárban 2016-ban jelentős selejtezést hajtottunk végre az állományba nem vett, cserekapcsolatainknak juttatott dokumentumokból.

2016-ban összesen 29 349 rekorddal (44%-kal) bővült az MTA KIK repozitóriumának adatállománya. A MARC 21 adatsere-formátumra történő átállással párhuzamosan futó adattisztítás és javítások mellett a könyvtár munkatársai összesen 8025 dokumentum tartalmi és formai feltárását készítették el. Az Authority-adatbázis 10 176 tétellel gyarapodott. Az adatbázis építéskor továbbra is különös gondot fordítottak az MTA köztestületi tagjai adatainak karbantartására és aktualizálására. Az MTA kutatási infrastruktúra-fejlesztési támogatásával (73 millió Ft) Az MTA kiadásában és együttműködésével kiadott nyomtatványok teljes körű digitalizálása program negyedik ütemében az archiválás eredményeként 2929 kötetet (1 058 455 oldalt) archiváltak elektronikusan. Az MTA Könyvtár és Információs Központ által őrzött tudásvagyon Interneten történő megjelenítése témában 2016-ban a könyvtár müncheni katalógusában (1950 előtti katalógus) szereplő könyveket teljes egészében kereshetővé tették, és további 30 000 cédula került be az ALEPH integrált könyvtári rendszerbe.

Az EISZ digitális tartalmakat szolgáltat a hazai felsőoktatási, kutatási és közgyűjteményi kör számára. Az 1079/2012. (III. 28) kormányhatározat alapján az MTA KIK közreműködésével látja el az Elektronikus Információs Szolgáltatás Nemzeti Program működtetésével kapcsolatos feladatokat. A program 2016. évi 1,426 milliárd Ft-ot kitevő keretét a kormányzat az NKFIH költségvetésében biztosította, az összeget az MTA KIK pályázat útján kapta meg. Az éves záró beszámoló adatai alapján a támogatási szerződésben rögzített 46,45% támogatási intenzitás 2016-ban 52,02%-ra (1,315 milliárd Ft-ra) módosult, ami az MTA KIK kezelésére bízott pályázati támogatás lehető leghatékonyabb és legtakarékosabb módon történő felhasználásának eredménye.

Az EISZ Iroda munkatársai 2016-tól új tárgyalástechnikát alkalmaztak a szolgáltatókkal folytatott előzetes piaci konzultációk során. Az EISZ előfizetői kör számára kialakított folyóiratcsomagokat és testreszabott platformokat kínáló adatbázisokat vásároltak, és preferálták az olcsóbb kétéves előfizetési konstrukciókat. 2016-ban a 173 tagintézmény részére 26 adatbázist szereztek be közbeszerzési eljárás keretében. A rendszer működési kockázatai a javuló tendencia ellenére emelkedtek, 20 millió Ft működési hiány keletkezett, amit csak saját erő, azaz az MTA KIK

költségvetésének terhére lehetett kifizetni. A projekt tényleges összköltsége meghaladja a 3 milliárd Ft-ot. A felsőoktatási intézmények az EMMI-től címzett támogatást kaptak az EISZ-önrész befizetésre, ami lehetővé tette a szolgáltatások folyamatos biztosítását.

2016-ban 14 darab uniós eljárásrend szerinti, hirdetmény közzététele nélküli tárgyalásos közbeszerzési eljárást folytatva ügyvédi irodák bevonásával. Az EISZ Iroda munkatársai szeptemberben a svájci Scientific Knowledge Services-szel együtt egynapos konferenciát tartottak az MTA Székházában neves nemzetközi előadók részvételével. A konferencia témái az Open Access és a könyvtárak változó feladatai voltak. Az EISZ 2017-ben 13 információs napot tartott, egyes programjaiban a Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály is szerepet vállalt.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 2015. évi módosítása nyomán a nemzeti tudományos bibliográfiai adatbázisnak (Magyar Tudományos Művek Tára) minden közpénzből készült tudományos publikáció bibliográfiai adatát tartalmaznia kell, és az MTMT működtetése az MTA közfeladatává vált, amelyet az MTA Könyvtár és Információs Központ keresztül lát el. 2016-ban elkészült az a szabályrendszer (elnöki határozat-tervezet és az MTA KIK SZMSZ-melléklete), amely az új törvényi rendelkezés értelmében meghatározza az MTMT működését és irányítótestületeit.

2016-ban az MTMT Osztály két kiemelt feladata volt: egyrészt az MTMT-rendszer (MyCite) folyamatos üzemi szolgáltatásainak a biztosítása, a kapcsolódó szupport és felhasználói támogatás, másrészt az MTMT új szoftveréhez (MyCite2) kapcsolódó tevékenységek (tesztelés, adminisztrátorok oktatása). Az MTMT Osztály munkatársai 2016-ban is elvégezték a publikációs és idézettségi adatok szolgáltatását, ellenőrzését és hitelesítését az MTA kutatóhálózati éves jelentés (kutatóintézetek és támogatott kutatócsoportok) elkészítéséhez. Az osztály munkatársai a MTMT adminisztrátorok számára 2016-ban 19 alkalommal rendeztek konzultációt, amelyeken összesen 111 fő vett részt.

A program finanszírozása egyelőre még nem megoldott, mivel a törvény által előírt közfeladat ellátása csak pótlólagos költségvetési forrással oldható meg. A Magyar Tudományos Művek Tára adatbázis fenntartási és működési költsége évente közelítőleg 240 millió Ft. Az MTA Könyvtár és Információs Központ költségvetésében a teljes költségeknek csak mintegy 40%-a (100 millió Ft) szerepel, a teljes finanszírozást jelenleg az MTA, az NKFIH és az EMMI együttesen pályázat útján biztosítja.

A Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály (TTO) 2016-ban több elemzést és háttéranyagot készített az MTA tárgyévi közgyűlése és az akadémiai kormánytájékoztató, a hosszú távú intézetértékelés és az EMMI Felsőoktatásért Felelős Államtitkársága számára. Identification, location and temporal evolution of topics címmel 2016. augusztus 29–30-án nagy sikerrel zajlott le a TTO társszervezésében

megrendezett nemzetközi COST-konferencia. A rendezvény központi témáját a tudomány kategorizáció és témadetekció bibliometriai módszerei alkották.

Eötvös Lorándnak a torziós ingához fűződő, 1928-ban kiadott *The Small Original Eötvös Torsion Balance* című 12 oldalas kereskedelmi brosúrája, amelyet a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében őriz, felkerült az UNESCO Világemlékezet listájára, melyről a díszoklevelet 2016. június 6-án ünnepélyes keretek között vehette át az MTA KIK főigazgatója. Az MTA Könyvtár és Információs Központ 2016-ban számos könyv megjelentetésében közreműködött, és különgyűjteményeiben található kincseiből új könyvsorozatot is indított *Lichniae ex Bibliotheca Academicae Scientiarum Hungaricae* címmel. Megjelent Bolyai Farkas és Gauss levelezésének magyar fordítása, a Vörösmarty-kiállítás megnyitójára pedig kiadták a Szózat tanulmányokkal kísért reprint kiadását a Kossuth Kiadóval való együttműködésben. Az év végén a Jaffa Kiadó gondozásában napvilágot látott az Árnyékban éles fény vagy – A Radnóti házaspár fényképei című képalbum. Novemberben a Lichniae könyvsorozatban megjelent a 16. századi oszmán-török költő, Fuzúli Bor és fű című művecskéje reprint kiadásban, átirással és magyar fordításban.

A Magyar Tudomány Ünnepe, 2016. november 3-án az MTA vezetőinek jelenlétében „Hazádnak rendületlenül” címmel kiállítás nyílt a könyvtárunkban található Vörösmarty-hagyaték anyagából, amelyen a különböző tematikájú kéziratok között 80 év után a nagyközönség újra megtekinthette a Szózat eredeti kéziratát, valamint egyéb tárgyi emlékeket is, mint például a költő íróasztala, sakk-készlete, családja 1638-ból származó nemesi oklevele. A kiállítást már megnyitásától fogva nagy érdeklődés kísérte, 2016 utolsó két hónapjában 734 fő tekintette meg, számos – főként középiskolás – csoportnak tartottunk tárlatvezetést.

2016-ban összesen 19 könyvbemutatót tartottak könyvtárunkban, részben saját kiadványaink, részben vendégintézmények köteteiről. A 2007-ben indult Agora-programok 2016-ban 58 rendezvénynek adott helyet a könyvtár, amelyeken összesen 2076 fő vett részt, a 2016-tól útjára indult Akadémikus Arcképcsarnok programunkon hatan mutatkoztak be az MTA rendes tagjai közül, a fiatal kutatók számára rendezett Science Meetup programot 9 alkalommal rendezték meg.

A Diákok az Akadémián programon összesen 6 vidéki és fővárosi gimnázium 120 tanulója számára mutattuk be a könyvtár ritkaságait, kincseit és nyerhettek betekintést az intézmény mindennapjaiba. 2016 során a könyvtár részt vett az országos *Múzeumok Éjszakája* programban. A Keleti Gyűjtemény munkatársai a könyvtár különböző pontjain (pincétől a padlásig) mutatták be *A Kelet magyar kutatói* című vándorkiállítás molinóihoz kapcsolódva a magyar kutatók orientalista kutatásait. Az ismeretterjesztő program része volt két, szakember által tartott kalligráfiai foglalkozás, számos, gyerekeket is érdeklő kézműves tevékenység, és kollégák által készített orientalista társasjáték is.